ڕێکخراوی ئاران بۆ پەرەپێدانی کلتوری مەدەنی بە پشتیوانی سندوقی نیشتمانی بۆ دیموکراسی

پرۆژەی ڕێکخستنەوەی خزمەتی تەندروستی لەسەر بنەمای بەرپرسیارێتی نیشتمانی و پێداویستی گشتی.

(لە کاتی قەیراندا، مافی گشتی بۆ تەندروستی لەپێش مافی تاکە کەسییەوەیە)

1 - سیستەمی کارکردنی نیوە بە نیوە یان نۆ مانگ بە سێ مانگ

پێشەکی:-

بەرپرسیارێتی نیشتمانی بەرامبەر خوێندنی بێبەرامبەر بۆ پزیشکان و کارمەندانی تەندروستی

دەوڵەت وەک بەرپرسیاری یەکەم، بڕێکی زۆر تێچوو لە بودجەی گشتی خەرج دەکات بۆ خوێندنی پزیشکێک یان کارمەندێکی تەندروستی لە ماوەی ساڵانی خوێندن و ساڵانی وەرگرتنی پسپۆڕی، ئەمە وەبەرهێنانێکی گشتییە لە تاکێکدا لەبەرامبەردا ئەو پزیشکە یان ئەو کارمەندە تەندروستیە ئەرکی نیشتمانی دەکەوێتە سەر کە ئەو وەبەرهێنانە بە خزمەتکردنی کەرتی گشتی بگەڕێنێتەوە.

ئەم خاڵە دەبێتە پاساوی سەرەکی بۆ یاسای ناچارکردن، بیرۆکەکە هەرچەن ناچار کردنە بەڵام زۆر لێکردن نییە، بەڵکو داوای گەڕاندنەوەی ئەو مافە گشتییە دەکات کە لە خوێندندا خەرج کراوە ئەمە وا دەکات کەمتر وەک زوڵم و زیاتر وەک جێبەجێکردنی (گرێبەستێکی کۆمەڵایەتی) دەربکەوێت.

ناوەڕۆکی بیرۆکەکە:-

یەکەم: خزمەتی ناچاریی بنەڕەتی (قۆناغی ئەرکی نیشتمانی) بۆ پزیشکان

· ماوەی پێنج ساڵی یەکەمی دوای دەرچوون کە قۆناغی نیشتەجێی خولاو و دێرین و ساڵانی سەرەتای پسپۆڕی دەگرێتەوە.

· لەم پێنج ساڵەدا، هەموو پزیشکێک (بێ گوێدانە جۆری پسپۆڕی) ناچارە بە شێوەی 100% تەنها لە کەرتی گشتی کار بکات. (لە ئێستادا سێ ساڵە)

· پاساو: ئەمە ئەو ماوەیەیە کە پزیشکەکە قەرزەکەی بەرامبەر کۆمەڵگا دەداتەوە بۆ خوێندنە بێبەرامبەرەکەی، ئەمە قۆناغی بنیاتنانی ئەزموون و پتەوکردنی کەرتی گشتییە بە خوێنی تازە.

دووەم: : جیاکردنەوەی کەرتی گشتی و کەرتی تایبەت لە یەکتر

- سیستەمی خولی کارکردنی نیوە بە نیوە (شەش مانگ بە شەش مانگ) یان نۆ مانگ بە سێ مانگ، دوای پێنج ساڵ خزمەت بۆ پزیشکان نۆ مانگ تەنیا لە کەرتی گشتی و سێ مانگ لە کەرتی تایبەت.

ئەم قۆناغە بۆ پزیشکانی خاوەن ئەزموونە (سەرو پێنج ساڵ خزمەت) هۆکارێکی گرنگە بۆ جیاکردنەوەی هەردوو کەرتی گشتی و تایبەت لە یەکتر.

دابەشکردنی پزیشکانی خاوەن ئەزموون:-

هەموو پزیشکێک کە پێنج ساڵ خزمەتی تەواو کردووە، لە هەر پسپۆڕییەکدا، دەکرێن بە دوو گرووپی یەکسانەوە گرووپی(A) و گرووپی.(B)

سیستەمی خولی نیوە بە نیوە (شەش مانگ بە شەش مانگ) یان نۆ مانگ بە سێ مانگ بۆ کارمەندانی تەندروستی (نۆ مانگ تەنیا لە کەرتی گشتی و سێ مانگ لە کەرتی تایبەت)-:

تەواوی پسپۆڕیە جیاوازەکانی کارمەندانی تەندروستی بکرێن بە دوو گرووپەوەو هاوشێوەی پزیشکان بەسەر هەردوو کەرتەکەدا دابەشبکرێن و کارکردن لە کەرتی گشتی ناچاری بێت و لە کەرتی تایبەت ئارەزوو مەندانە .

چۆنییەتی کارکردنی سیستەمەکە ئەگەر شەش مانگ بە شەش مانگ بوو-:

شەش مانگی یەکەمی ساڵ (1/1 تا 6/30)-:

گروپی :(A) ناچارن تەنها لە کەرتی گشتی کار بکەن، لەم ماوەیەدا مووچەی حکومیی خۆیان وەردەگرن. بۆیان نییە لە هیچ دامەزراوەیەکی تایبەت کار بکەن.

گروپی :(B) تەنها لە کەرتی تایبەت کار دەکەن، لەم ماوەیەدا مووچەی حکومییان ڕادەگیرێت.

شەش مانگی دووەمی ساڵ (7/1 تا 12/31(

سیستەمەکە پێچەوانە دەبێتەوە.

گروپی:(B) دەگەڕێنەوە بۆ کەرتی گشتی و مووچەی حکومییان بۆ دەبەسترێتەوە.

گروپی:(A) دەچنە کەرتی تایبەت و مووچەی حکومییان ڕادەگیرێت.

ئەگەر نۆ مانگ بە سێ مانگ بوو :

نۆ مانگی یەکەمی ساڵ گروپێک لە کەرتی گشتی بن و سێ مانگی کۆتایی لە کەرتی تایبەت، یان هەر جۆرە ڕێکخستنێک کە لەگەڵ بەرژەوەندی گشتی بگونجێت .

چونە کەرتی تایبەت ئارەزوو مەندانە بێت، واتا ئەگەر پزیشکێک یان کارمەندێکی تەندروستی نەیویست بچێتە کەرتی تایبەت ئەوا دەتوانێت هەر لە کەرتی گشتی بەردەوام بێت، بەڵام شەش مانگی مانەوە لە کەرتی گشتی ناچاری بێت.

خاڵە بەهێزەکانی سیستەمی خولی کارکردنی نیوە بە نیوە

1. گرەنتی جیاکردنەوەی هەردوو کەرتەکە لە یەک:- لەم سیستەمەدا پزیشک و کارمەندی تەندروستی بۆ ماوەیەکی درێژ لە یەک کەرتدا کار دەکەن، بە تایبەت کەرتی گشتی، بواری ناردنی نەخۆش لە کەرتی گشتیەوە بۆ تایبەت نامێنێ، بەمەش پێکدادانی بەرژەوەندی نامێنێت.

2. ڕەخساندنی دەرفەت بۆ تازە دەرچوان:- کاتێک تەنیا نزیکەی نیوەی پزیشکان و کارمەندانی تەندروستی لە یەک کاتدا موچە وەر دەگرن، حکومەت دەتوانێت بە ئاسانی موچەی تازە دەرچوانی بواری پزیشکی و تەندروستی دابین بکات و دایان بمەزرێنێت.

3. دادپەروەریی تەواو:- هەموو پزیشکێکی خاوەن ئەزموون وکارمەندێکی تەندروستی هەمان دەرفەت و هەمان ئەرکی دەبێت، هیچ کەس هەست بە غەدر ناکات کە بۆچی ئەو لە حکومەتە و هاوکارەکەی لە کەرتی تایبەتە.

4. پاراستنی کەرتی گشتی:- حکومەت بەردەوام و لە هەموو کاتێکدا نیوەی پزیشکە خاوەن ئەزموونەکانی لەبەردەستدایە، ئەمە مانای ئەوەیە نەخۆشخانە گشتییەکان هەرگیز لە پسپۆڕی باڵا بەتاڵ نابنەوە.

5. کەمکردنەوەی باری دارایی حکومەت:- حکومەت لە هەر ساتێکدا تەنها مووچەی نیوەی پزیشکە خاوەن ئەزموونەکان دەدات (لەگەڵ هەموو پزیشکانی ژێر پێنج ساڵ خزمەت)، ئەمەش بڕێکی باش لە بودجە دەگەڕێنێتەوە.

6. پێدانی دەرفەتی داهاتی زیاتر بە پزیشک:- پزیشکەکان دەرفەتی ئەوەیان دەبێت کە بۆ ماوەی شەش مانگ یان سێ مانگ لە کەرتی تایبەت داهاتێکی باشتر بۆ خۆیان دابین بکەن، ئەمەش پاڵنەریان بۆ مانەوە لە وڵات زیاد دەکات و نارەزایەتییەکان کەم دەکاتەوە.

7. چارەسەری کێشەی کۆچی ئەقڵ:- لەبەر ئەوەی پزیشکەکە دەزانێت دوای پێنج ساڵ دەرفەتی کارکردنی باشی لە کەرتی تایبەتدا دەبێت، کەمتر بیر لە جێهێشتنی وڵات دەکاتەوە.

2 - ڕێکخستنەوەی کەرتی تایبەت و هاندەرە ناداراییەکان

1. باجی خزمەتی گشتی:- ئەو پزیشکانەی کە دەچنە کەرتی تایبەت، باجێکی تایبەتیان دەخرێتە سەر بە ناوی (باجی بەشداریکردن لە خزمەتی گشتی) داهاتی ئەم باجە دەچێتەوە بۆ سندوقی پشتیوانیی کەرتی گشتی

2. هاندەری ناداراییی بۆ پزیشکانی کەرتی گشتی:-

- پێشینەیی لە خوێندنی باڵا:- هەر پزیشکێک لە کەرتی گشتیدا بمێنێتەوە، مافی یەکەمی ببێت لە وەرگرتنی کورسی خوێندنی بۆرد و پسپۆڕی ورد لە ناوخۆ و دەرەوەی وڵات، لە ناوخۆی وڵات لە زانکۆ حکومییەکان بێ بەرامبەر بێت.

- بەڵێنی داهاتوو:- بەڵێنێکی یاسایی کە دوای پێنج ساڵ خزمەت، مافی ئەوەیان دەبێت بچنە کەرتی تایبەت ئەگەر بیانەوێت.

مەبەست لە کەرتی تایبەت کارکردنی پزیشک و کارمەندی تەندروستیە لە:-

کلینیکی تایبەت، نەخۆشخانەی تایبەت، دەرمانخانە، نۆرینگە، تاقیگە و هەموو بەشەکانی تری کەرتی تایبەت.

چۆنێتی بە یاسا کردنی ئەم بیرۆکەیە

-هەموار کردنەوەی یاسای ژمارە 6ی ساڵی 2000 هەموار کراو. (یاسای پلەبەندی پزیشکی و تەندروستی(

-درکردنی یاسایەکی نوێی تایبەت بە هەرێمی کوردستان.

یاسای پلەبەندی پزیشکی و تەندروستی (یاسای ژمارە 6ی ساڵی 2000) چییە؟

ئەم یاسایە، کە ناوی فەرمی بریتییە لە (یاسای پلەبەندی پسپۆڕانی پزیشکی و تەندروستی) (قانون تدرج ذوي المهن الطبية والصحية): لە هەرێمی کوردستان کاری پێ دەکرێت .

یاسایەکی سەرەکییە لە عێراقدا بۆ ڕێکخستنی دامەزراندن و خزمەتی ناچاریی دەرچووانی کۆلێژەکانی پزیشکی، پزیشکی ددان، دەرمانسازی و کارمەندانی زانستە تەندروستییەکان لە کەرتی گشتی.

ئامانجی سەرەکی یاساکە:-

دڵنیابوونەوە لەوەی کە دەرچووانی نوێی بواری پزیشکی و تەندروستی بۆ ماوەیەکی دیاریکراو خزمەت لە دامەزراوە تەندروستییەکانی حکومەتدا دەکەن، بەتایبەت لە ناوچە دوورە دەستەکان، بۆ پڕکردنەوەی کەلێنی کارمەندی پزیشکی لە سەرتاسەری وڵاتدا.

بەپێی دوایین هەمواری یاساکە کە ساڵی 2019 کراوە لە ئێستادا پزیشکانی عێراق بە هەرێمی کوردستانیشەوە ماوەی خزمەتی ناچارییان سێ ساڵە.

هەموارکردنەوەکان:

- یەکەم (2007):- گونجاندن لەگەڵ دۆخی دوای 2003
- دووەم (2015):- هاندان بۆ خزمەت لە ناوچە دوورەدەستەکان.
- سێیەم (2019):- چارەسەرکردنی کێشەی دانەمەزراندن و ڕێگەدان بە کارکردن لە کەرتی تایبەت.

رێکخراوی ئاران بۆ پەرەپێدانی کلتوری مەدەنی بە پشتیوانی سندوقی نیشتمانی بۆ دیموکراسی

کۆسپەکانی بەردەم به یاسا کردی ئەم بیرۆکەیە:-

یەکەم: کۆسپی یاسایی:-

یاسای خزمەتی شارستانی:- ئەم بیرۆکەیە دژ بەیەکی زۆری تێدایە لەگەڵ یاسای خزمەتی شارستانی عیراقی (یاسای ژمارە 24ی ساڵی 1976ی هەموار کراو) کە ئەرک و مافی فەرمانبەری دیاری کردووە، لە گرگترین خاڵە ناکۆکەکان:-

- ڕاگرتنی مووچەی فەرمانبەری هەمیشەیی:- بەپێی یاسا، فەرمانبەر مافی وەرگرتنی مووچەی هەیە تاوەکو لەسەر میلاکی هەمیشەیی بێت و ئەرکی خۆی جێبەجێ بکات.

- ناچارکردنی فەرمانبەر بە کارنەکردن: یاسای خزمەتی شارستانی مافی کارکردنی بە فەرمانبەر داوە، ناچارکردنی پزیشکێک کە بۆ ماوەی شەش مانگ لە کەرتی گشتی کار نەکات، هەرچەندە بۆی هەیە لە کەرتی تایبەت کار بکات، دەکرێت وەک پێشێلکردنی مافی کارکردنی لە وەزیفە گشتییەکەیدا لێکبدرێتەوە.

- یاسای خانەنشینی یەکگرتووی عیراق:- یاسای ژمارە 19ی ساڵی 2014 ی هەموار کراوە جەخت لەوە ئەکاتەوە کە فەرمانبەر دەبێت بە درێژایی ساڵانی خزمەتی لێبرینی خانەنشینی بۆ بکرێت.

- بەپێی ئەم بیرۆکەیە پزیشکان و کارمەندانی تەندروستی لە ماوەی ئەو شەش یان سێ مانگەدا لە ئەرکدا نین.

دوەم: کۆسپی کارگێڕی:-

- گرفتی ئەو پزیشکانەی لە زانکۆ ئەهلیەکان خوێندن تەواو دەکەن و وا خۆیان دەبینن خزمەتی نیشتمانی نایانگرێتەوە چونکە لەسەر ئەرکی خۆیان خوێندویانە .

- نیگەرانی پزیشکان بە تایبەت پزیشکانی خاوەن ئەزمون کە وای دەبینن دژی بەرژەوەندی تایبەتیانە.

- دژایەتی کردن لە لایەن خاوەن نەخۆشخانە تایبەتەکانەوە کە زیان بە بەرژەوەندییان ئەگەیەنێت

- کەمیی ژمارەی هەندێک پسپۆری پزیشکیی لە کاتی دابەشکردنیان بەسەر دوو گروپدا گرفت دروست دەکات، بۆ نموونە لە شارە بچوکەکاندا هەندێک جار بۆ پسپۆریەک تەنیا یەک پزیشک هەیە.

- دروستکردنی گرفت لە لایەن حکومەتی فیدراڵەوە بە تایبەت بۆ لیستی موچە کە ڕەنگە تێ نەگەن لەم سیستەمە

ڕێگەچارەی یاسایی و کارگێڕی:-

بۆ جێبەجێکردنی ئەم بیرۆکەیە، پێویستە پەرلەمانی کوردستان یاسایەکی تایبەت دەربکات بە ناوی یاسای ڕێکخستنی پیشەی پزیشکی لە هەرێمی کوردستان یان یاسای ژمارە 6ی ساڵی 2000ی عێراقی هەموار کراو جارێکی تر هەموار بکاتەوە .

- حوکمی تایبەت دابنێت کە لەسەروو یاسا گشتییەکانەوە بێت (بنەمای یاسای تایبەت، یاسای گشتی سنووردار دەکات(
- بە شێوەیەکی ڕوون میکانیزمی خزمەتی ناچاری و سیستەمی خولی کارکردنی نیوە بە نیوە و ڕاگرتنی مووچە بە یاسایی بکات.
- چوارچێوەی یاسایی بۆ باجی خزمەتی گشتی و هاندەرەکان دابڕێژێت.
- لەگەڵ حکومەتی فیدراڵ لێکتێگەیشتن بکات لە بارەی لیستی موچەو راگرتنی موچە لە ماوەی شەش یان سێ مانگەکەدا .

نموونەی ئەم جۆرە یاسا تایبەتانە زۆرن، وەک یاسای خزمەتی زانکۆیی کە ماف و ئەرکی مامۆستایانی زانکۆ بە شێوەیەکی جیاواز لە فەرمانبەری ئاسایی ڕێکخستووە.